

Дьолог Ольга Станіславівна,
кандидат філологічних наук, доцент

АНГЛІЦИЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСВОЄННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Автор досліджує проблему англійських запозичень у сучасній українській мові. У статті розглянуто теоретичні аспекти запозичення на соціолінгвістичному та комунікативному рівнях.

Ключові слова: мовна інтерференція, білінгвізм, соціальний підхід, запозичення.

АНГЛИЦИЗМЫ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ОСВОЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Автор исследует проблему английских заимствований в современном украинском языке. В статье рассмотрены теоретические аспекты заимствования на социолингвистическом и коммуникативном уровнях.

Ключевые слова: языковая интерференция, билингвизм, социальный подход, заимствование.

THE ENGLISH WORDS AND PECULIARITYS OF THEIR ACQUIRING IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

The author examined the problems of english loanword in the modern Ukrainian language. Theoretical aspects of adoption in sociolinguistical and communicative approaches are considered in the paper.

Key words: language interference, bilingualism, social approach, loanword.

Лексичний склад будь-якої мови перебуває під значним впливом позамовної дійсності та найвиразніше відбиває динаміку розвитку мови, який, у свою чергу, є процесом об'єктивним, зумовленим загальним поступом людства.

Когнітивна діяльність, з якою пов'язане лінгвальне освоєння дійсності, формування глобального інформаційного простору, тенденція до світової інтеграції суспільних та економічних процесів постійно збагачують словниковий склад мов, зокрема – сучасної української мови. Одну з її динамічних лексичних підсистем становлять запозичення.

З кінця ХХ століття починається процес кількісного зростання в українській мові запозиченої лексики. Причиною цього стали позамовні чинники: суспільно-політичні, економічні перетворення в Україні, відкритість та інтеграція в міжнародні культурні та інформаційні сфери. Триває такий процес і сьогодні. Ось чому дослідження англіцизмів та особливостей їхнього зосвоєння в сучасній українській мові є актуальним.

Складні процеси в сучасній українській лексико-семантичній системі, пов'язані з інтенсивним надходженням запозичень, переважно – з англійської мови, закономірно отримують неоднозначні оцінки українців: з одного боку, дослідники відзначають певне збагачення мови, наближення за допомогою асимільованих іншомовних запозичень до світових досягнень у суспільно-політичній, економічній, управлінській, торговельній тощо сферах, з іншого боку, виявляється перевантаження та засмічення рідної мови чужими лексемами часто навіть за наявності власне українських відповідників.

Українські мовознавці (І.Огієнко, С.Семчинський, Ю.Жлуктенко, О.Муромцева, В.Акуленко, О.Пономарів, В.Русанівський та інші) досліджували запозичення іншомовної лексики взагалі або ж стосовно різних періодів розвитку української мови. В останні десятиліття вивчення запозичень з англійської мови активізувалося в україністиці (Ю.Безрукава, О.Бершов, Л.Кислюк, А. Наумовець), проте дослідження відбуваються відповідно до тематичних лексичних груп, переважно – термінології.

На сучасному етапі розвитку української літературної мови, коли її лексична система перебуває під інтенсивним чужомовним впливом, актуальною є потреба в комплексних дослідженнях численних новітніх англіцизмів. Ось

чому дана стаття присвячена аналізу засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові в лексико-семантичному аспекті.

Часто новітні англіцизми ще не встигли стати лексикографічно зафіксованими, але фактично вже ввійшли в повсякденне життя і функціонують в українському мовленні. Це відбувається через інтенсифікацію англо-американського впливу, зокрема через засоби масової інформації, рекламу, розширення культурних, наукових та економічних зв'язків з англосовнітними державами, що зумовлює різке зростання нових знань про реалії закордонної дійсності, англійські назви яких не мають прямих українських відповідників і, отже, є лакунарними для української мови.

Процес об'єктивного поповнення лексичного складу української мови запозиченнями в сучасний період відбувається надзвичайно швидко та інтенсивно, так що нові реалії приходять до нашої дійсності вже з існуючими англо-американськими назвами, закріпленими за ними в англійській мові, не встигаючи отримати найменування на національній українській основі. Таким чином, українська мова за умови нагальної номінативної потреби та відсутності адекватного часу запропонувати власну назву для новітніх явищ, процесів, предметів змушена запозичувати, засвоювати та вводити у свою лексичну систему іншомовні назви, які прийшли з англійської мови.

Слова іншомовного походження, як правило, засвоюються, насамперед, фонетично і граматично, тобто підпорядковуються законам фонетики, граматики і словотвору мови-реципієнта.

Асиміляція новітніх лексичних англіцизмів відбувається різною мірою та в різному ступені. Певні назви отримують граматичні значення, властиві українській мові, наприклад, у повному чи неповному обсязі граматичні значення роду й числа: *піар* – чол. рід (*чорний піар*), *бізнесвумен* – жін. рід (*відома бізнесвумен*), *євро* – сер. рід (*стабільне євро*), *мас-медіа* – множина (*українські мас-медіа*), *стен-аеробіка* – жін. рід (*популярна стен-аеробіка*), *імідж-мейкер* – чол. рід (*запрошений імідж-мейкер*) тощо.

Також неоднаково запозичені слова включаються в дериваційні процеси, проте за допомогою українських словотвірних засобів часто формуються нові деривати. Наприклад, *піар* – *піарити*, *піарники*, *самопіаритись*; *зомбі* – *зомбований*; *мультимедіа* – *мультимедійний*; *дисконт* – *дисконтний*; *лізинг* – *лізинговий*, *спонсор* – *спонсорський*, *спонсорувати* тощо.

Традиційно вважається, що характерною рисою недавніх запозичень є збереження ними невідмінюваності або незвичного для української мови сполучення звуків. Утім у переважній більшості випадків новітні англіцизми не демонструють згаданої відсутності відмінюваності. Трапляються лише окремі приклади подібної неасимільованості (*ківі*, *сафарі*, *євро*, *грин-кард*, *караоке*, *кантрі*, *прайвесі*, *сек'юриті*, *барбекю* тощо).

Інколи спостерігається паралельне вживання англіцизмів та українських відповідників-кальок (*грин-кард* – *зелена карта*, *мас-медіа* – *засоби масової інформації*). Подібні абсолютні синоніми не є характерними в будь-якій мові, оскільки означають ідентичні поняття. Тому, скоріше за все, одна із форм повинна поступово витіснитись іншою.

Запозичення англійських слів українською мовою є складним і багатограним процесом, який відбувається в результаті контактів української та англійської мовних систем, що спричиняє їхню взаємодію. Процес запозичення – це невід'ємна частина об'єктивного процесу розвитку мови, що зумовлений суспільним поступом. Когнітивна спрямованість мовного освоєння дійсності сприяє постійним змінам у мові, зокрема й насамперед - у її лексичному складі.

Запозичення англіцизмів включає неоднократне застосування англійських слів на рівні мовлення, входження їх у лексико-семантичну систему української мови та подальше засвоєння згідно із законами мови-реципієнта.

Асиміляція англійських слів на українському ґрунті є об'єктивним закономірним процесом фонетичного, морфологічного, лексико-семантичного перетворення за внутрішніми законами розвитку української мови.

У мовознавстві в межах запозичень спеціально розрізняють іншомовні та запозичені слова. Під терміном *іншомовні слова* розуміються слова з іноземних

мов, що не засвоєні повністю мовою, яка їх запозичила, що усвідомлюються мовцям як чужорідні та зберігають ознаки свого походження. Це виявляється у їхній формі та в семантиці (більший чи менший ступінь незасвоєності мовою, у яку вони ввійшли; можливість збереження вихідної графіки на письмі; наявність незвичних звукосполучень; невідмінюваність частини іншомовних слів, яка, проте, може поступово втрачатися). Ступінь засвоєння іншомовних слів може бути різним. Іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила, вважаються запозиченими словами; вони не сприймаються мовцями-реципієнтами як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення (наприклад, англіцизми *футбол, спорт, бокс, баскетбол*).

Слід, однак, відзначити, що в українській мові, як і в інших мовах світу, при запозиченні іншомовних слів відбувається безперервний процес їх засвоєння, через що нерідко дуже важко провести чітку межу між ними й запозиченими словами. Отже, ця відмежованість є в деяких випадках суб'єктивною і віднесеність таких слів або до іншомовних, або до запозичених залежить від численних позамовних чинників.

Про певну суб'єктивність розділення на іншомовні та запозичені слова серед англіцизмів свідчить, зокрема, включення в словники іншомовних слів таких лексичних одиниць, які наводяться в інших джерелах як запозичені англіцизми (наприклад, *футбол, волейбол, тролейбус, боксер, бар, біфштекс, джинси, долар, кетчуп, комп'ютер, ковбой, ксерокс, кросворд, крекер, поні, револьвер, пенсі-кола* тощо). На наш погляд, наведені слова не потребують спеціальних пояснень, вони у переважній більшості набули граматичних ознак, властивих українській мові (рід, число, відмінювання).

Цілком імовірно, що це і є однією зі специфічних рис сучасного періоду запозичення англіцизмів, який характеризується, з одного боку, найінтенсивнішим за всі часи розвитку української мови всебічним екстралінгвальним та лінгвальним англо-американським впливом та, з іншого боку, надзвичайним прискоренням інформаційних процесів за участю

глобалізації впливу мас-медіа та реклами також небаченої інтенсивності за всі попередні історичні періоди.

Поєднання дії двох зазначених факторів, додавання певної магії, привабливості навіюваних рекламою зразків, у яких застосовують часто незрозумілі іншомовні слова, що пов'язуються з успіхом, модою, позитивними ефектами тощо, не залишають українській мові достатньо часу, щоб заповнити власномовними назвами лакуни, які з'являються внаслідок запозичення реалій, новітніх для нашої дійсності. Такі реалії, запозичувані з англо-американської дійсності, не мають назви в українській мові і запозичуються разом з їх англійськими найменуваннями.

Часто повторювані у спілкуванні, у засобах масової інформації такі іноземні слова значно швидше, ніж це відбувалось у попередні історичні періоди, засвоюються мовцями і набувають статусу запозичених, а потім і засвоєних.

Трапляються “тимчасові” запозичення, які okazіонально, на певний час з'являються в українській мові, не досягаючи загальнономовного поширення і, як правило, не стають надбанням загальнонародної мови. Їх можна розглядати як запозичення із “замкненим часовим циклом” [3, с.86]. До таких лексичних одиниць можуть бути віднесені слова, які були відкинуті мовним колективом або не одержали подальшого поширення внаслідок рідкісного застосування чи зникнення із використання позначуваних ними об'єктів (наприклад, назви, пов'язані з валютами країн Євросоюзу, що нещодавно вийшли з обігу, - *євродолари, екю, євроактиви* тощо).

Нині динаміка розвитку української мови та її норм визначається не сферою художнього стилю, як це було у попередні періоди, а сферою засобів масової інформації. Таку специфіку можна пояснити широтою інформаційного простору засобів масової інформації для впровадження в життя номінативної діяльності, яка є засобом мовного освоєння результатів когнітивних процесів. У засобах масової інформації є, з одного боку, найшвидший, з іншого – постійний контакт із широкими колами мовців. Через посередництво засобів масової інформації активно популяризуються нові слова, зокрема чужомовні

запозичення (на нинішньому етапі – переважно, англіцизми), які у такий спосіб перевіряються, відбираються і закріплюються в загальному вжитку чи, навпаки, зникають із нього.

Зазвичай у мові залишаються ті запозичення, виникнення і застосування яких зумовлено суспільною потребою. Таким чином, у результаті номінативної діяльності, зокрема номінації на основі запозичених з англійської мови назв нових для української дійсності реалій, відбувається приведення мови на її номінативно-лексичному рівні (мовної картини свту) у синхронну відповідність до її поняттєвої картини.

Відомо, що засвоєння (адаптація) мовою, зокрема українською, чужомовних запозичень передбачає набування ними звукових, морфологічних і семантичних рис слів мови-реципієнта. Тому, у нашому випадку, запозичені англійські лексеми підкоряються звуковим (фонетичним і орфоепічним), графічним, граматичним і семантичним законам української мови.

У процесі фонетичного та орфоепічного засвоєння запозичені слова здобувають українське звукове оформлення. Фонетично засвоєне слово набуває письмової фіксації, тобто асимілюється до графічної та правописної систем української мови. Граматичне засвоєння передбачає включення запозичення в морфологічну (морфемну, частиномовну та категоріальну), синтаксичну та словотвірну систему мови-реципієнта.

Семантичне засвоєння передбачає входження запозиченого слова до лексико-семантичної системи мови-реципієнта, включення його до синонімічних та антонімічних зв'язків, лексико-семантичних груп.

Лексичне засвоєння здійснюється лише тоді, коли слово називає річ чи явище, властиве українській дійсності.

Отже, освоєння запозичень відбувається на різних рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний та словотвірний є вищими ступенями асиміляції лексичних запозичень, а графічна, фонетична та морфемна освоєність становлять їх підґрунтя. Дане дослідження лише зазначає рівні різних аспектів освоєння новітніх англіцизмів у сучасній українській мові.

Кожен із аспектів заслуговує на подальше ретельне вивчення в україністиці. Таке вивчення дасть можливість розрізнити агліцизми на ті, що збагачують лексичний склад української мови, і ті, що, навпаки, засмічують. Подальше вивчення проблеми запозичення англіцизмів дозволить робити прогнози про подальшу долю іншомовних елементів у сучасній українській мові.

Література

- 1.Акуленко В.В. Українська мова в європейському контексті (проблеми розвитку мовленнєвої комунікації) // Мовознавство. – 2001. - № 2. – С.91-97.
2. Белоусова В. Проблема кодифікації англо-американських запозичень на -ing (на матеріалі віддієслівних іменників) // Українська термінологія і сучасність: Зб.наук.праць. – К., 1998.- С. 116-119.
3. Голдованський Я.А. Лексичні англіцизми як етимологічна група в системі мови-реципієнта. // Мовознавство. – 1997.- № 2.- С. 86-90.
- 4.Кислюк Л.П. Нові англійські запозичення і термінологія. // Українська термінологія. – Львів, 2006, - С. 229 - 236.